

www.e-rara.ch

**In C. Iulii Caesaris dictatoris viri disertissimi, et Auli Hirtii, seu Oppii,
Commentaria de bello Gallico, Civili Pompeiano, Alexandrino, Africano, &
Hispaniensi, Annotationes Io. Rhellicani Tigurini**

Müller, Johannes

Basileae, 1543

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-2097>

In C. Iulii Caesaris commentariorum de bello Gallico librum VII. Io. Rhellicani annotationes

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

stremorum numero Genabum est, Auaricum, & Alexia:
quorum & oppugnationem, & expugnationem graphice
& suis coloribus depingit. Tandem Vercingetorige pro-
fligato, Gallorum deditionem, Heduarum, & Aruernor-
um prærogatiuam commemorat.

IN C. IVLII CAESARIS
COMMENTARIORVM DE
BELLO GALLICO LIBRVM VII.
Io. Rhellicani Annotationes.

TOMNES Italia iuniores
coniurarent.) Appianus li. 2. bel-
lorum ciuiliū refert, post Clo-
dij mortem, ingentem seruorum,
& agricolarum manum à Milo-
ne cōductam esse: eamq; (Populo
Romano, & M. Cæcilio pecunia

prius corrupto) in urbem irrupisse. Plura istius historiæ
Asconius Padianus, & Cicero in oratione pro Milone at-
tingunt. Ea res in Galliam Transalpinam &c.) Oca-
sio defectionis, & conspirationis Gallicæ. Genab-
um dato signo concurrunt.) Ptolemæus uoce nonnihil de-
flexa Cenabum nominat, Iucundus uero & Cæsar infra
Genabum, & Aureliam nunc uocari, Gallicè Orleans,
auctor est ille. Spatium est millium passuum circiter
centum 60. &c.) Carnutes ab Aruernis longissime dis-

stare; Europæ tabula ostendit: & utriusq; gentis positus, & recens nomenclatura superius indicata est. Ex oppido Gergobia, quod Cæsar infra Gergouiam uocat, & nunc testibus Lucundo, & Sabellico clarus mons appellatur, & in Aruernis situm est. Reliquosq; omnes, qui Oceanū attingunt, Vt sunt Bituriges, Santones, & Tarbeli, uelut ex modò citata Ptolemæi tabula liquet.

Virtute Cn. Pompeij. Idem Appianus in paulò ante allegato loco asserit, in maximo uidelicet tumultu ob Clodij eadem facto, Pompeium consulem absq; collega ita creatum esse, ut Dictatoris officio fungeretur. Quam gnauiter uero tumultum sedauerit, Cicero pro Milone demonstrat. Ad Nitobriges, & Gabalos, Ptolemæus in Europæ tabula Itiobriges, & Talabos uocat: eosq; in Aquitania ponit. Strabo autem in 4, & Plinius lib. 4. cap. 19. in appellandis his populis cum Cæsare sentiunt: quorū prior Rhutenos, & Gabales Narbonensi terræ proximos, posterior autem Gabales Aquitanis attribuit. Narbonem uersus &c. Vnde tota prouintia nomē sortita est, Pomponio Mela lib. 2. in hæc uerba testante: Sed antestat omnis Atacirorum, Decumanorumq; colonia: unde olim ijs terris auxilium fuit, nunc & nomen & decus est Martius Narbo. Deducta est autem hæc colonia Portio, Martioq; Coss. auctore Velleio Paterculo, in posteriori uolumine ad M. Vinicium Cos. Prouincialibus Volcis, Artonicis, Tolosatibus, Prouincialibus tanquam genus præmittit, ac deinde populorum species, qui in Narbonensi Gallia sui sunt, subnectit. Porro Volci (ut Lucundus declinat) seu Volcæ (ut apud Ptolemæum legitur) Gallicè

lice nunc Auignon, & Artomici Armignac uocantur, & Tolosates à Tolosa colonia dicuntur: quos Plinius Tolosanos nominat. In Helios.) Strabo lib. 4. Eluos uocat, eosq; inter Garumnam, & Ligerim fluuios sitos esse tradit, & à Rhodano initium capere. Idem Gallicè nunc Albin appellantur. Gebenna, qui Aruernos ab Heluetijs discludit.) In Sabellico (ubi hanc historiam recitat) ab Heluetijs sed mendose legitur. Heluetij namq; longius ab Aruernis distant. Ideoq; uero non dissimile est librariorum incuria hunc errorem commissum esse. Vienne nam.) suple Allobrogū, Altera enim & celeberrima quidem urbs Austriæ hoc quoq; nomine gaudet. Gergobiam Boiorum oppidum.) Geminæ ergo Gergobiæ sunt, una Aruernorum, de qua paulò superius, & altera Boiorum. Cæterum de Boijs in Heduarum finibus collocatis uide supra lib. 1. Duabus Agendici legionibus.) Agendicum Celticæ Galliæ oppidum est, inter Senones, & Turuuios positum, & iuxta Marliani, & Lucundi sententiam nunc Gallicè Arouins uocatur. Ad oppidum Senonum Vellaunodunum.) quod Agendico, ac Cenabo Lugdunensis Galliæ oppidis uicinum est, & si Lucundo assentimur, uilla noua iam in Lotharingia uocatur.

Ab oppugnatione desistit.) supleto Gergobiæ Boiorū. Superius enim Cæsar scribit, Vercingetorigem rursus exercitū suum in Bituriges duxisse: atq; inibi Gergobiæ Boiorum oppugnationem incepisse. Nouiodunum.) quod Gallicè nunc Noion, uoce nonnihil corrupta (ut supra lib. 1. annotatum est) appellatur. Alterum, inquit Voila terrranus, huius nominis oppidum est proximum Pa-

rifijs, in Prouintia Rhemensi, & tertium Heduarum.

Auaricum.) Quod uulgo nunc Viaron uocatur, teste Marliano. Quod anni tempore subleuentur.) suple hyberno. Hæc enim hyemali tempore gesta esse, duo superiores loci arguunt. In quorum uno ait Cæsar se Gebennam montem, licet altissima niue obrutum superasse: altero, ubi de belligerendi difficultate agit, dicens: Si reliquam partem hyemis uno in loco legiones contineret. Huc adde, quod Cæsar alibi dicit, Nullam fermè hyemè præterisse, quin Galli ad defectionem spectauerint: propterea quod Romanis sub cælo clementiori natis, hoc anni tempus ad bellandum inhabile, Gallis uero frigoribus assuetis aptissimum esset. A' Boia. hoc est, à regione Boiorum, quorum oppidum Gergobiam, Vercingetorix oppugnauerat.

Harum ipsius rerum copiam suppetere.) Ipsis, suple Gallis cum Vercingetorige militantibus. Suppetere copiam harum rerum, scilicet uicorum, ædificiorum, pabulationis & commeatus. Hæc si graua, aut acerba uideantur &c.) Occupatio est, q. d. Scio uobis graua uideri quæ consulo: at interim cogitate multò grauiora, adde etiam inhonestiora esse, quæ uobis patienda erunt, si meum consiliū neglexeritis. Quorum alteri) suple Hedui, alteri scilicet Boij. Non enim ita multò post Cæsar ipse Heduarum indiligentiam, & Boiorum facultates tenuis in causa fuisse dicit: quo minus commeatu iuuaretur. A' me pro eis sum est.) suple per uicorum, ac oppidorum incendia.

Quantum has cotidianus agger expresserat.) id est, quam altæ fieri poterant, sitæ uidelicet in aggere, qui cotidie actus erat. Commisissis suarum turrium malis.)

Quis

Quum modò dixerit Cæsar Auarici mœnia ab oppidanis turribus undiq; contabulata, & superius duas turreis ambulatorias à se contra illos excitatas scribat: dubio procul nihil aliud hic significare uult, quam quod Auaricenses Romanorum turreis ad muri altitudinem ductas suis, turribus ita adeo adæquauerint, ut malos, id est, trabes instar mali muro committerent, hoc est, infererent. Etenim eiusmodi turres (Vegetio authore) non nisi ex tabulis, & trabibus fiebant. Trabes directæ, perpetuæ, id est, continuæ. Eæ reuinciuntur extorsus.)suple alijs trabibus, seu commissuris per transuersum positis. Quæ reatilis lineis.)suple per amussim ductis. Ab ariete materia.)id est, lignum, sicuti robur est, descendit. Quæ.)suple materia plerumq; introrsus reuincta. Perpetuis, id est, cōtinuis trabibus. Pedes quadragenos)hoc est, ut singulæ materiæ singulis trabibus quadragenos pedes longis reuinctæ essent. Arietis autem (Vegetio lib. 4. cap. 13. teste) testudinis caput ferro munitū dicitur, eo quod durissimam frontem habeat: quæ muros subruit, uel quod more arietū retrocedit, ut cum impetu uehementius feriat. Hæc ille. Porro Ammianus Marcellinus lib. 23. cum hoc modo describit: Hinc ad arietem uenimus. Eligitur abies, uel ornus excelsa: cuius summitas duro ferro cōcluditur, & prolixo, arietis efficiens prominulam speciem: quæ forma hoc machinamento uocabulum indidit: & suspensa utrimq; transuersis asseribus, & ferratis quasi ex lance uinculis trabes alternis continentur: eamq; quantum mensuræ ratio patitur, altitudo retro repellens rursus ad obuia quæq; rumpenda protudit: ictibus ualidissimis, instar adsurgētis, & ceden

cedentis armati. Qua crebritate uelut reciproci fluminis impetu ædificijs scissis in rimas concidunt structura laxata murorum. Hoc genere operis si fuerit exerto uigore diffusum, nudatis uallo defensoribus, solutis obsidijs ciuitates munitissimæ recluduntur. Hactenus Ammianus. Porro quantum ex uiriusq; authoris descriptione intelligimus, machina illa bellica non dissimilis ei fuit, quæ apud maiores nostros ante bombardas inuentas, à felissimilitudine Cattus uocabatur. Vtroq; enim instrumento mœnia concuti solebant, ac dirui. Quo autem alio contrario instrumento aries repelli potuerit: idē Ammianus post citata modo uerba indicat, qui uolet, eum legat.

Tum ad utilitatem, & defensionem urbium.) Vegetius lib. 4. cap. 3. Caesaris sententiam hoc modo confirmat. Murus, inquit, ut non possit elidi, hac ratione perficitur. Inter uallo uicenum pedum interposito, duo intrinsecus parietes fabricantur. Deinde terra, quæ de fossis fuerit egesta, inter illos mittitur, uectibusq; densatur: ita ut à muro primus paries parum inferior, secundus longè minor ducatur: ut de plano ciuitatis ad similitudinem graduum quasi cliuo, molliusq; ad propugnacula ascendi possit. Quà nec murus ullis præter arietibus rumpi, quem terra cõfirmat, & quouis casu destructis lapidibus, ea, quæ inter parietes densata fuerit, ad muri uicem ingruentibus moles obsistit.

Reliquasq; res, quibus ignis excitari &c.) Ut sunt tæda & stupa. Quod deustos turrium uidebant.) Vegetius lib. 4. ca. 15. Pluteos ad apsidis similitudinem è uimine cõtexit scribit: & cilijis, uel corijs protegi, ternisq; rotulis: quarum una in medio, duæ in capitibus apponantur. Et in
quancunq;

quamcunq; partem uolueris, more carpētorum admoueri.
 Quos, inquit, obsidentes applicant muris, eorumq; munitione proiecti, sagittis, siue fundis, uel missilibus defensores omneis de propugnaculis oppidi exturbant: ut scalis ascendendi facilior praestatur occasio. Et palus.) Paulò superius Cæsar ipse Auaricis situm describēs, ait illud sermē ex omnibus partibus flumine, & palude circumdatum esse. Perstare in sententiam uiderunt.) Rursus Græca dicendi forma usus est, pro in sententia. Singuli magistratus.) Supra lib. primo hunc magistratum ab Heudis Vergobretum uocatum esse scribit. Secundum flumen Elauer.) Ptolemæus in 3 Europæ tabula hoc flumen Canetellum uocare uidetur: id quod uel hinc conijcere licet, partim quod nullus Geographorum (quantū ego scio) Elaueris meminit: partim quòd Aruerni (quorū opuspidum Germania in monte sitū est) inter Ligerim, & Canetellum fluuios siti sunt. Vide Lucundum, & Marlianū. Quintus castris. id est, Castris quinquies metatis, ad quē modum T. Liuius sæpenumero loquitur, & cum ipse, tum alij historici eundē à Græcis mutuati sunt. Ita enim Lucianus in Veris inquit, narrationibus: Τριτῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς θαλάσσης, hoc est, Tertij, id est, tribus diebus in Oceanum delati sumus. Hortaturq; eos &c.) Suasoria est, in qua primum loco honestatis utitur: dum ait libertati, ac imperio eos natos esse, ideoq; turpissimum eis fore, si se nō ex Somanorum seruitute in libertatem uindicerent. Deinde per occupationem diluit, quod ab aduersario abijci poterat: uidelicet cum Cæsari malam gratiam pro beneficio in ipsum collato reddere. Fatetur itaq; se beneficio affectum,

etum, sed in iusta causa: ideoq; se pluris facere communem totius patriæ libertatem, quàm priuatum uel beneficium, uel amicitiam Cæsaris. Continuo magnum numerum frumenti.) Paulo superius Cæsar ait, equitatum omnem, & peditum millia decem ab Heduis petita: quæ in præsidij rei frumentariæ disponerentur. Vnde colligo idem frumentum à Litauiici exercitu direptum esse. Epodorus summo loco natus adolescens.) Occasionē detecti doliper Litauiicum nexi describit. In equitum numero conueniant.) suple qui Cæsari ab Heduis auxilio erant missi.

Nominatim ab eo.) supleto, Cæsare euocati, haud dubie tam ob causam (ut ipse Cæsar subiungit) quod parum bene inter ipsos conueniret: & quod speraret ipsius consuetudine atq; impulsu fieri posse, ut in concordiam redirent. Ad contrahenda castra.) i. ut angustiora faceret, Germanicè das er das lêger ynzogner machte. Quæ maxime illi hominum generi innata.) Illi hominum generi. i. Gallis omnibus. Supra enim lib. 4. hæc Gallicæ consuetudinis esse dicit, ut leuibus rumoribus, & auditionibus permoti: de summis sæpe rebus consilia ineant, quorum eos è uestigio pœnitere necessum sit. Ex oppido Cauillono.) scilicet Heduorum, quod à Ptolemæo Cabullinum, & Gallicè nunc Chiallon uocatur, & ad ripas Araris positum est. Qui fluuius negotiatoribus ad negociandum aptissimus erat. Omnem exercitum contraheret.) Supra. n. dixit se in duas partes exercitum diuississe, ita ut Labieno quatuor legiones in Senonem, Parisiosq; ducendas dederit: ipse autem sex in Aruernos ad Gergoniam oppugnandam duxerit. Vno colle ab Ro. occupato.) Paulo superius Cæsar, inquit, è regione oppidi collem

collem sub ipsis radicibus montis egregiè munitū deiecit
 aduersariorū præsidio, à se occupatū esse. Timebant ergo
 Galli, ne alterū adhuc residuū collem occuparet, eosq; de
 totos circūuallaret. Mulionesq; cum Cassibus.) Elegā
 stratagema est. Alio ascensu.) suple q; Ro. ac reliqui Cæ
 saris milites ascenderant. Legionisq; decimæ.) Quacū
 erat cōtionatus. Signa.) scilicet militaria cōstitere.) Tria
 hic obseruanda sunt, primū, quod signum indispensanda pu
 gnæ per tubæ cantū dari solitum sit, quod classicū canere
 uocant: ☉ e contra dum milites à pugnando reuocabātur,
 receptui dicebatur canī, ut scilicet se in sua reciperēt. De
 inde ideo nimirū decimæ legionis signa, audito tubæ sono,
 primum omniū constitisse: quod Cæsar illam (ut supra li. i.
 apparet) Prætoris cohortis loco habuit, eāq; ob causam
 uero nō dissimile est, ab eo haud procul semp abfuisse. Pos
 tremò quū ait, se cum eādē legione concionatū. Aut ita
 capiendū est, quod propter uiciniam uerba ad milites fece
 rit, eosq; à pugna flagrantia reuocauerit: aut quod concio
 nari hoc loco tuba militū concioni signū dare, ac receptū
 canere significet. Quorum posterius ut magis probem, ad
 uersatiua particula At, quæ mox sequitur, facit. Si enim
 reliquarum legionum milites tubæ sonum propter loci dis
 tantiam exaudire non poterant, ideoq; nec consistebant:
 decimæ nimirum legionis cohortes (ob spacij propinquis
 tatem) confestim tubæ cantum exaudiuerunt, eosq; moti,
 tanquam concio ad ipsos per imperatorem habita esset, à
 pugna destiterunt. Munitionis causa conuenerant.)
 Omneis enim (ut Cæsar paulò superius inquit) ad hunc
 locum muniendum à Vercingetorige euocati erant,

Suos obtestari.) scilicet ut se strenue gererent, ne in hostium potestatem uenirent. Hæc namq̃ subaudienda esse, præcedentia arguunt, cum inquit: Quæ Paulò ante Romanis de muro manus tendebant. Q. D. matres familiàs quæ antea nostris supplicauerant: iam uice uersa suos ad fortiter se gerendum cohortantur, & ut magis moueant, communes liberos in conspectum proferunt. Et sub

infimo colle.) id est, infima collis parte. De eodem namq̃ colle loquitur, quem hosteis conferti occupauerant, & ex superiore loco pugnabant. Postero die Cæsar contione

aduocata.) Oratio est obiurgatoria, in qua tamen obiurgationis acerbiter iua temperat laudis admixtione, ut eos ab ipso ne tantillum quidem alienet. Ad Auaricum sensisset.) Illic enim ob collis æditi, & paludis difficultatem, suos cum hostibus iniquo loco decertare uoluit,

eo quod ipsorum saluti consuleret. Quod uero hostium exercitum sine duce, & equitatum fuisse ait, hinc fit: quod supra dixit, Vercingetorigē cum equitibus, & aliquot expeditis peditibus, Romanis pabulatoribus insidias tetendisse tunc temporis. Tantopere licentiam, arrogantiam repræhen.) Militem suo Imperatori parere, non præire oportere, ex hoc loco discimus: & è contra quantum prudentiæ ab Imperatore requiratur, ne quid temere statuatur.

Eadem de profectio cogitans, quæ ante senserat.) Quum. ij. Hedui subdolè cum Cæsare agerent, ac denuo de rebellionē cogitarent, ipse (ut paulò superius scribitur) maiorem Galliæ motum expectans, ne ab omnibus ciuitatibus circumfisteretur, consilia inibat, quemadmodum Gergouia discederet &c. Eadem ergo nunc consilia exequi

studet,

fludet, quæ iam pridem animo conceperat. Quamq̃
in amplitudinem deduxisset.) Quàm ampla Heduarum
ditio, & quot clientes habuerint, inferius ex Iulij descrip
tione patescit: ubi ait se Heduis, atq; eorum clientibus Se
gusianis, Ambrualetis, Aulercis, Brānouicibus, & Brana
nonijs militum millia triginta quinque imperasse. Quorū
nimirum magnam partem Cæsaris beneficio nacli erant.
Ante nanq; illius in Galliam aduentum ab Aruernis, &
Ariouisto oppressi, plerosq; omneis clienteis amiserant.

Litauicum Bibracte &c.) De hoc oppido supra lib. pri
mo scripsimus. Obsides ciuitatum ad magistratū Bi
bracte deducendos.) Supra ab initio lib. 6. refert centum
obsides Senonibus imperatos, & Heduis custodiēdos esse
datos. Et oppositus mons Gebenna.) Cæsar ipse pau
lò superius ait, Aruernos hoc monte ab Heluijs discludi.
Plinius uero lib. 3. naturalis historiæ cap. 4. refert, Narbo
nensem Romanorum prouintiam ab reliqua Gallia ulte
riore uersus Aquilonem, Iura, ac Gebenna montibus dis
cerni. Porro quem montem Cæsar hic, ac Plinius in iam
allegato loco Cebennam, Ptolemæus (quantum ex 3. Eu
pæ tabula conijcere licet) Cemmenorum monteis uocat.
In qua sententia & Hermolaum Barbarum hominē eru
ditionis raræ post aliquot annos quàm hæc primitus anno
tata sunt, ex Vadiani nostri super Melam commentarijs
fuisse depræhendi. Quod adiungi Labieno, atq; his
legionibus &c.) Supra in hoc eodem li. scribit, se quatuor
legiones in Parisios, ac Senones Labieno ducendas tradi
disse. Fluminis Sequanæ) quod Gallice (Iucūdo authore)
Seina uocatur. Porro de Lutetia in superioribus annota
uimus.

uimus. Camulogeno Aulercos.) Quos Cæsar Aulercos, Ptolemæus Auliorcos, Lugdunensis Galliæ populos uocat: & Gallice Roan appellantur. Melodunum quod (iam sæpe dicto authore) Gallis recentioribus Francicis illis, Mellon uocitatur. A præsidio, atq; impedimen-

tis.) suple quæ Agendici posita erant, ut Cæsar in hoc lib. superius commemorat. Maximum flumen.) scilicet

Sequana. Paulò nanq; ante scribit, duas insulas in eo esse, in quarum una quidem Parisiorum Lutetia, in altera uero Melodunum sit positum. Metiosedum uersus mis-

sa.) Beroaldi exemplar Ioscedum legit, cui Marlianus (nisi quod literam c addens, Ioscedum legit) assentiens, oppidū fluminis Sequanæ ripas attingere, Melodunoq; ac Lute- tiæ Celtarum oppidis conterminū esse dicit. Treuiri

quod aberant longius.) Supra lib. 4. ait Rhenum per Tre- uirorum fines labi, ideoq; nunc dicit eos longius à reliquis Gallis dissitos fuisse, adeoq; à Germanis pressos: eò quòd Rhenus tantummodo Gallos à Germanis disterneret.

Qui sunt finitimi ei prouintiæ.) scilicet Heduarum. Atq; hoc uerum esse tertiæ Europæ tabula confirmat. Nā si picturæ Ptolemæicæ credimus, Cemmeni (quos antea à Cæsare Gebennam dici admonuimus) montes tantummo- do interiacent inter Segusianos (quos Ptolemæus Segusi- acos uocat) & Heduos. Porro Segusiani secundū Iucun- di traditionem Gallicè nunc Bresse uocantur.

Quorum mentes nōdum à superiore bello.) suple quod cum Romanis gesserant: Id quod Cæsar ipse statim ab ini- tiolib. 1. de bello Gallico tradit. Ciuitati autem impe- rium totius prouintiæ.) scilicet Narbonensis, cui Allobro

ges finitimi erant, eò quòd eis Rhodanum Romanis habitabant. Cum finitimis praelio congressi.) Finitimis ut sunt Gabali, Aruerni, Ruteni, Cadurci, Volcæ, Aremici. Quòd minus idoneis equis utebantur.) Cæsar supra lib. 4. testatur, Germanos praua, ac deformia iunèta olim habuisse: hæc tamen cotidiano exercitio, summi ut essent laboris efficere solitos. Galliaq; excedere.) scilicet reliqua, ut Aquitania, Lugdunensi, & Belgica. Si pedites suis auxilium ferant.) *Ἰνὸν μὲν* est: Verocunq; enim res cadat, hosteis magno afficiendos incommodo, certum se habere dicit. Si pedites suis.) suple equitibus. Frequenti tibus nanq; cum Romano exercitu praelijs didicerat Vercingetorix, Cæsarem Germanis uti equitibus: inter quos pedites levis armaturæ pugnabant. Fugientesq; usq; ad flumen &c.) Ararim signari puto, propterea quod in superiori pugna scribit Cæsar, se per extremas Lingonũ fines in Sequanos iter fecisse: ac Vercingetorigem circiter millia passuum decem ab Romanis, trimis castris consedissee. Alexiam, quod est oppidum Mandubiorum.) Volaterranus lib. 3. Geographiæ Alexiam in Heduorum finibus sitã esse docet, eamq; ad exiguũ vicum redactam: qui nunc Alsetum uocetur. Eadem urbs iuxta sententiam Iucundi à Gallis nunc Lausoys dicitur, & in Burgundionibus posita est. Qui autem, & quales sint Mandubij populi, ingenuè fateor me ignorare: eo quod nullus ueterũ Geographorum (quantũ ego scio) eorum meminerit. Nisi forte ijdem sint Mandubij, quos Strabo lib. 4. Mandibulos appellat: eosq; Aruernis finitimos esse affirmat.

Nostrum opus.) suple circumuallationis moriorum

Alexia. Summa Labra. id est, summa ripæ, id est, iuxta Græcorū idiotissimū: qui etiā ὁ ἄντι τῆς ἁλὸς usurpāt. Pedibus 400 reduxit. i. retro duxit. Priscianus enim re præpositionem κατὰ πρὸς ὡς quasi retrò dictam putat.

Quarum interiorem. scilicet uersus primam fossam.

Grandibus ceruis. hoc est, stipitibus ceruinorum instar cornuum ramos habentibus. Agrestes Tigurini tales stipites uoce non dissimili serlen uocitare solent. De quorū & aliarum munitionum formis eruditissimas Lucundi picturas, ac commentationes uideto. Is namq̃ multum lucis urbium oppugnationibus (quas Cæsar describit) attulit.

Materiari. hoc est, lignari, & materiam ad munitiones faciēdas cedere. Siquidem materia proprie ea uocantur ligna, quæ structuris seruiunt. Delibratis, id est, decorticatis cacuminibus. Acutissimis uallis se inducunt. id est, sudibus, uel tribulis ligneis per ordinem digestis se lædebant: hoc namq̃ Valli (teste Vegetio lib. 3. cap. 8.) significant. In quincuncem dispositis. Quid sit fæminis, hoc est, scæmoris crassitudine stipites in quincuncem disponere Budæus lib. 1. de Asse, & partibus eius hisce tribus authoribus explicat: primum Fabio Quintiliano, qui in 9 sic scribit: Nullus ne frugiferis adhibendus decor? Quis negat? Nam & in ordinem, certaq̃ interual la redigam eas arbores. Quid illo quincunce speciosius? qui in quamcunq̃ partem spectaueris, rectus est. Deinceps Cicerone in li. de Senectute, ubi in hæc uerba inquit: Cum autem miraretur Lysander & proceritatem arborum, & directos in quincuncem ordines, & humū subactam, atq̃ puram, & suauitatem odorum, qui afflarentur è floribus,

tum eum dixisse: mirari se nō modo diligentiam, sed etiam solertiam eius. Postremum Demosthene, in Oratione, quæ πρὸς Νικόστρατον inscribitur, in qua sic ait: καὶ τὰς ἀναδέναν δρᾶδας ἐξέκοψε, καὶ φυτευτῆρια ἐλαῶν περισοίων κατέκαυσε, id est, arbuscivas uites excidit, & oliuetia in uersus quoquouersum digesta confregit. Xenophon ipse (inquit Budæus hoc uelut auctarij uice subnectens) ex quo Cicero transtulit, ita scripsit: ἐπὶ δὲ ἰθαυμάτῃ ἀντὶ τοῦ Λύσανδρου, ὡς καλὰ μὲν τὰ δένδρα ἦν, δι' ἧν δὲ τὰ πεφυτευμένα, ὁρθοὶ δὲ οἱ σοῖχοι τῶν δένδρων, ἐν γὰρ αὐτῇ ποσειτα καλῶς ἦν. id est, Cum autem locum consitum miraretur Lysander, quod decoræ essent arbores, & stirpium consitarum æqualis series, ita in uersus directos configurata uideretur, ut ad angulos rectos pulchrè exacta essent omnia. Ex quibus uerbis cum Ciceronis collatis conijcere statim possumus, quid sit quincuncialis ordo: etiamsi nondū intelligimus, cur ita, appellatus sit. Fortasse autē sic antiqui quincuncem appellauerunt exactam plantarum metationem, ut decussem exactam spatij diuisionem. Haftenus Budæi uerba recensuimus, ex quibus colligi potest, quid sit, stipites fœminis crassitudine in quincūcem disponere: nimirū ita, ut quoquouersus eos aspicias, ordines, & angulos rectos intuearis. Ab infimo solo.) Exemplar Aldinum, & Vuolfianum hic perquā corruptum est, post uocem enim pedes omittit, treis: & pro occultabantur (ut Beroaldinus, & Gryphianus codex rectē habet) exculcabantur legit. Quos stimulos nominabant.) Hirtius infra li. 5. bellorum ciuiliū eosdem stimulos stilos cacos, nostrates uero uulgo suosysen appellant. Contra exteriorē ho-

stem.) scilicet, qui in oppido non erat. Ambruaretis.) qui Brabantia partem tenent. Brannouicibus.) qui à Gallis nunc Lauall de Moriana, Et Brannonijs.) qui ab iisdē de Blanco (unica litera immutata) dicuntur. Quod si autem Marliani lectionem (qui pro Brannonijs, Blanco- nijs legit) sequimur: suum nomen etiamnum retinent.

Heleutetis.) Hi quatuor populi in Aquitania siti sunt, quorum Cadurci, Caors: & Vellani, San Flor Gallicē nominantur. De sequentibus populis in superioribus magna ex parte diximus. Curiosolites secundum Volaterranum Consopitenses, iuxta Marliani autem, & Lucundi sententiam Gallicē Cornouaide iam uocitantur.

Redones.) Renes. Ambibarij.) De his nihil inuenio apud quenquam, præter Marlianū, qui eos Celtica Gallia annumerat circa Britanniam citeriorem, & Normaniam. Cadetes.) Gallicē Hipercorentinē Bertegne. Qui populi omnes Lugdunensi Gallia uendicantur, & Oceanum attingunt. Ita ut antea demonstrauius.) suple li. 4. sub finem, Vbi ait, Se Comiū regem Atrebatibus uictis dedisse: & eius opera plurimum esse usum.

At ij, qui Alexia obsidebantur.) Hactenus Gallicanū delectum, & copias descripsit: nunc ad Alexia obsidionē redit. Nihil inquit de eorum sententia.) Oratio ista Critognati, Generis est suasorij: in qua primū aduersariorum sententias ualidis rationibus diluit: Deinde suam subiungit, nempe sibi consultum uideri, ut omnia citius, & pariantur, & designent, quā aut se hostibus dedant: aut per eruptionem & se, & totam Galliam in discrimen conijciant. Tamei si enim suum consilium de deuorandis hominibus,

bus, qui bello inutiles sunt, prima fronte satis crudele sit:
tamen id toti Galliæ & honestum, & frugiferum fore, si
assentiantur. Ne autē tam immane consilium exemplo ca
rere putent, id quoq; à maioribus suis captum esse probat:
quod per locum à minore ad maius, & per collationē para
tium inter sese amplificat. Respicite finitimam Gal
liam.)suple Narbonensem. Securibus subiecta.)id est,
Romano imperio, ut signū *μικροῦ μινός*, pro re signata po
natur. Fenesicella nanq; tradit duodecim liētores cum uir
garū fascibus securim Cōsuli prætulisse. Vnde sæpe apud
Liuium legitur, fascēs erant apud Fabium, id est, Fa
bius consulem agebat. Cedentes.)suple Gallos ad ca
stra usq; insecuri sunt. Harpagonum numero effecto.)
Vegetius lib. 2. ca. 25. ait, Legionem inter alia ferramen
ta, etiam ferreos harpagones (quos lupos uocant) habere.

Fundis libralibus.)id est, quæ libræ pondus æquabant.
Glandibus.)id est, plumbo in glandis modum sabrefa
cto, ut interpretatur Pompeius. Aut in scrobes delap
si transfodiebatur.)suple à teretibus stipitibus fœminis
crassitudine. Musculos &c.)Teste Vegetio lib. 4. ca. 16.
minores machinæ uocantur: quibus protecti bellatores, si
lutum obfuerit, aut ciuitatis fossatum, apportatis lapidi
bus, lignis, ac terra, non solum complent, sed etiam solidāt:
ut turres ambulatoriæ sine impedimento iungantur ad
murum. Vocantur autem à marinis beluis musculi. Nam
quemadmodum illi, quum minores sint, tamen balenis au
xilium, adminiculumq; iugiter exhibent: ita istæ machi
næ breuiores deputatæ turribus magnis, illarum aduen
tui parant uiam, itineriq; præmuniunt. Exiguum loci,

Beroaldi exemplar iniquū legit. Vtramcunq; autem lecti-
onem sequaris, perparum refert. Ea, quæ occultauera-
rant in terris.) Vt stipites, & taleas. Interiores.) scilicet Galli, qui in oppido Alexia agebant, & eruptionem
frustrā iam fecerant. Cabilonni.) idem oppidum est,
quod supra Cauillonum appellatur. Matisconæ.) hæc
urbs uoce nonnihil truncata Macon iam uocatur.

ARGVMENTVM LIB. VIII. DE
RELICTORVM A. HIRTII
DE BELLO GALLICO.

Principiò, Nouam Gallorum defectionem, ac bellum
cum Biturigibus gestum describit. Secundò, Carnutes fu-
gatos. Tertiò, Bellouacorum, ac reliquarum ciuitatum
deditionē. Quartò, Quibus modis Cæsar exercitū suum
in uarias Galliæ parteis diuiserit. Quintò, Canini bellū
cum Dumnaco Andium duce gestū. Sextò, Eiusdem bel-
lum cum Drapete Senone, & Luëtério Cadurco gestum:
ubi & Vxelloduni oppugnationem graphice depingit.
Septimò, In quas Galliarum regiones Cæsar exer-
citum in hyberna dimiserit. Octauò, & ul-
timò eiusdem profectionem in Italiam:
& quæ ciuilis belli inter Pompe-
ium, & Cæsarem semina ex-
titerint, docet.